

EVANGYÉLIOMI

PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt, hatszáz szóig 2 frt, bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodat érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. intézendők.

Nyílt válasz Ballagi Mór ur nyiltlevelére. *)

J e l i g e t: „Les gens profanes pensent que la religion consiste en opinion seulement.“
Calvin, Institution. Liv. I. Chap. VII.

Volt idő, és szép idők voltak azok nem egy tekintetben, mikor az ön által vezetett protestáns egyházi és iskolai lap mint felemelt köz zászló a magyar protestáns egyház egyetemes és egyetlen képviselője volt, az irányadó vezérlelkek szellemi találkozására, s a külnyomás ellen központu védvár. Ez idők elmúltak, midőn a külnyomás látszólag engedett, lassanként arezot változtatott, s előbb az egyes jelesb irodalmi munkások, majd maga az egyház tanai vagy nézetei ellen kezdett fordulni reformálás czim alatt. Mindinkább kezdtek a távolabbi erők elhagyni az eddig közspontot, hol idegen tűz kezdett lobogni, görögtűzféle, mely tetszik a szemnek, de meleget nem ad, s tartóssága nincs. A testvér evangélikus egyház mélyhitű bajaokai fordultak el legelőbb, azt érezvén „lo ammi“ „nem népem“-mé kezd válni a központkörüli védsereg. Meg van ön lapjának és működésének (nem tudom akart-e, kívánt-e) az a tényleges vívmánya, hogy egyházunk táborokba osztott szét; testvérharez állt be, megteremtette ellenfelét. Ha ebben gyönyörét találja, elérte Korszellem követelményének se lehet felróvni, mert ezzel öntudatos akaratra van dolga, s az időket bölcsen választó képességnek. Nem oly közös eszméket tűzött fel, melyek egyesítnek p. o. protestáns egyetem, magyar biblia társaság, közös erővel viendő missió, iskoláink megmentése, nagy multunk szentemlékeinek fentartása, stb. szóval intézmények előállítására oly alapon, melyre minden kerület ráállhat; — hanem harczt, néha páratlan keményet kezdett különben is csekély és fejlődő irodalmunk jóakaratu, buzgó munkásai ellen, s egymásután verte le a nyilatkozó munka erőt: — reformot tűze fel, mely a többségnek nem tetszett, s a minoritás uralmát felmagasztalá a többségé felett, reformot, mely az egyház egyéniségét vala kivetkeztetendő sa-

játságából, épen mint a magyar államiságot gesammt monarchiává erőszakolni akaró boldogtalan politikai vállalat Schmerling alatt: valami gesammt Religion und gesammt-Kirche lebegett előtte, mikor prot. egyletébe minden vallásut befogadni akart, de biz' abba azért a nemoda valóknak be nem mentek, egy fecske nyarat nem csinál, sőt a kik jóhiszemüleg bementek is, jórészt visszaléptek jobb sugallataik nyomán; és a mi legkeservesebb és kebelt elfelhősítő: a testvéri érzet kezd jéggé merevedni, mert a bizalmatlanság szele fű fagyasztólag innen és túl. — Hogy jöttek ide a dolgok? örök forrásaul szolgálánd a végzetessé válható bonyolulásnak először az ön lapja, mert öné már az és nem az egyházé, mint egykor vala, s a „Figyelmező“ öt évi kötete. Ezekből tanulandja a jövő század Bod Pétere, ki kezdé megrepesztetni a templom kárpíjtját, s ki szórta a felüvalkodott, maga felett semmit el nem ismerő ész fellegeiből modern Jupiter tonánsként a villámokat a dogmák gyülekony természetü érzékészletére. — A sarkdogmák megtámadása az egyháztörténelem kétségtelen bizonyossága szerint mindig roppant conflagratiót, vihart, rengést idézett elő, elég legyen Áriusra mutatni s a nyomán kelt rettenetes rázkódásokra. — Az Istenfiának megtámadása soha sem maradt vihar nélkül a golgotától a mai napig. Elég legyen annyit említeni fel, hogy mi, és velünk százan és százan (ugy hiszszük), érezzük, hogy a J. Krisztus istensége van megtámadva, — ha nem ezt támadták meg, s mégis azt kelle éreznie a többségnek, akkor a fellépés legszelidebben szólva ügyetlen volt. — Ama nagy és minden ker. féllal közös nagy dogma maga elég arra, hogy meginduljunk a hit sisakát felöltve minél forróbban ölelni szívünkbe a töviskoronás szent királyt, a mi élő Urunkat és megváltónkat; ez áradat nem is fog addig medrébe visszatérni, míg a hullámkeltők kelet bölcséiként velünk együtt le nem borulnak imadására az üdvezítőnek s ellene dobott, gyarlóságból eredett, tételeket ünnepélyesen vissza nem vonják. Ha nem teszik ezt, ugy elválnak utaink, mi megyünk a via sacrán, önök mennek talán Athenbe — a tudomány Acropolisába, ismeretlen istenek előtti bókólásra, tömjénezve a Ratio Dea Magna új revelatiója előtt, melyet ki ki magának teremt, s azért a hány teremtője van,

Lásd a „Protestáns egyházi és iskolai Lap“ ez évi 5-ik számát.

annyiféle, s léte addig tart míg az illető teremtménynek tetszik, ez új cultusnak meg van az a hízoló oldala, hogy abban tulajdonképen nem másnak, hanem magának bókol a halandó, mert végelemében önistenítésbe megy át, mint a Caesar-imperatorok a Domitiánok és Culiulák korában is történt. Hogy pedig az emberi gyengeségeknek hízoló vallás kapós, mutatja többek közt a muhamedanismusnak roppant száma.

Ez előzmény után, mely úgy vélem kissé indokolja, miért kell nekünk most nem egymás oldala mellett küzdeni, de fájdalom, egymás ellen, s a libellus pacis helyett azt mondani a tanítványokkal: „Imé itt két szablya vagyon“ (Luk. 22, 38.) fájdalommal kell eltelni, ha látjuk egyházunk sok téren elmaradt, szegény és zilált voltát, látjuk a sok gyógyítandó sebet: s még is nem fordíthatjuk oda a közérőt, hol arra legégetőbb szükség volna. — Briareusi karral támadja a világ egy része az anyaszentegyházat és keresztyénséget s a helyett, hogy egy apologetikai társaságba forradnánk össze, magunk adjuk ellenfeleink kezébe magunk ellen a fegyvert. Ily veszedelmes időben midőn a közöny és hitelenség a dogmák ellen azért fordul, mert neki sem miféle dogma nem kell, még az a dogma sem, legalább némelyeknek, hogy van élő személyes Isten, világteremtő, és könyörgést meghallgató gondviselő lény, világfeletti örök valóság (lásd a materialismust és válfajait): ily időben minden hü finak az oltár mellé kell sietni, s védni azt. Mi ezt akarjuk tenni, s ha merész valaki bennünket megróvni és kárhoztatni, az előtt a hűség erénye az, a mi volt Brutus előtt a philippi mezőn a szabadság: „vana species.“

Első szava önnök, melylyel megnyitja nyiltlevelét egy kölcsönzött tétel, egy idegen termény, melylyel egész álláspontját találólag jellemzi „Az én hitem és életem irányadója nem más, mint az ész.“ Eszünkbe juthat erre Tertullian szava „quid alieno uteris clypeo si ab Apostolo armatus es? quid vestiris a nudo, si Christum induisti?“ (De resurrectione Carnis. 3. B.) Üdvözljük a nyilt őszinteségért, ez már nem homilétai eljárás, nem csürés-csavarárás, és tojás táncz, de a legmeztelenebb confessio a legridegebb rationalismus felől. Mondta-e valaha apostol, vértanu, confessor, reformator, egyházi atya, hívő keresztyén azt ki, hogy az ő irányadója a hitben nem más, mint az ész! Oh te első vértanuja az anyaszentegyháznak, ki megnyilatkozott eget láttál lelki szemekkel s ott láttad ülni az atya jobbán az Isten fiát! ha a te hited és életed irányzója az ész és nem a megváltó lett volna, bizonyosan nem haltál volna meg, hanem a sanhedrinben fogtál volna helyet s te hoztál volna halálos ítéletet mások felett. — Ha te mindent a világon eszed szerint ítélte volna meg, jobb dolgod lett volna ha a római procurátornak vagy Agrippának tapsoltál volna. Kérdjük igazolható-e az egyháznak majd 2000 éves történelméből, de főleg az evan-

gyéliomból (nem Hamlet és Erdmanból, ezek nem forrásai a hittételeknek) mondott-e, tanított-e valaha ilyet, mint a jelige, a Krisztus? Ellenünkben az a földolog, mindent az evangyéliomból igazolni vagy czáfolni, mert a mi tekintélyünk hit dolgában a szentírás. — Ha nem igazolható, kiutasítjuk e tételt oda, hol helye van. Ezennel köszönetet szavazhatunk, hogy megismerttetett bennünket a dogma uralom ellen küzdők sarkdogmájával, s ez új, nem is hapax legomenon, mert a szentírásban nyoma sincs, valódi modern dogma „hogy a hitnek és életnek nem más az irányadója mint az ész“ — uralma alá akarja juttatni egyházunkat s az egyéneket: tehát új tekintélyt állít a hitvilágában fel, mely száz és ezer foku fejlettsége miatt egy nem lehet, s így tekintély sem lehet, mert a tekintélynek egynek kell lenni, a keresztyén hite zsinórmértékei végtelen számu tekintélyt el nem fogadhatván. — Még a stratégiában, diplomatiában, kereskedésben, üzletekben, hivatalokban stb. is más irányadó is lehet mint az ész, hát a szentérdek, az igazság, a jog stb. hol van? és még is a hitben, mely az észfejlettségre még el nem jutott gyermekeknek is boldogító birtoka, Jézus azokat is magához hívta, más irányadót el nem ismer. Hacsak e kis szócskát — már csak dialecticai okból is, oda vetette volna az ész után is, jobban védhető lett volna az álláspont, legalább nem zárta volna ki az irás tekintélyét. — Hjah! a ki közel van ahhoz, hogy ψυλας ζωωντες-t hirdessen, könnyen jut a ψυλας υδης charibdisébe. — Mi nekünk a hitben, életben és halálban vezérünk a Jézus Krisztus és az ő igéje amint azt a szentírás tartalmazza; azt hisszük ez keresztyén dogma. s ha valaki ez alól is felakarja menteni a keresztyéneket — nem az emberiségről van itt szó, — akkor nem tudjuk, hol keressük a ker. jelleget.

Kérdésbe tesszük van-e valaki ment a világon dogma uralom alól? van dogmája, mint láttuk, ellenfelünknek, van a fetisch imádónak, van az emberiség színe-javának és selejtesének egyaránt, csak az a kérdés, mily dogmái vannak; az a főkérdés itt mely dogmák uralma alól akar ellenfelünk felmenteni bennünket, hadd lássuk azokat, mert így általánosságban a minden mondás a semmitmondással határos: olyan mintha valamely politikai agitator azzal állana elő, én a törvények uralma alól akarom a népet felmenteni. Mehet-e ily jelszó után józanon valaki? A szabotosság, világosság azt követeli, hogy kifejtse a vállalkozó agitator, hogy a rossz törvények alól, s melyek azok a törvények névszerint. Míg elő nem számláltatik és be nem igazoltatik különlegesen és részletesen és pedig az evangyéliomból, hogy mik a rossz, hamis dogmák, addig értelmelen nincs az egész háborunak. — Ér-e valamit oly törvény, mi nem kötelez? ér-e valamit oly dogma, mi nem kötelez? Tehát mégis mondott valamit jellemzésül, ezt hogy kötelező. Ez nem kell hát. Ez természetes, mert akkor kötelesség, felelőség, és lelkismeretesség is kell folyományul.

A hit ép azért gyökere, alapja a morálnak, mert ezt kötelezi az igazság isteni tekintélyével. — Az oly szabadság, mely kötelességet nem ismer, s mely kötelezve nincs a legszentebb által, csak névleges szabadság, flatus vocis. — Bizony a Krisztus evangyélioma iga, ő szerinte is, mégpedig könnyű és gyönyörűsége, az iga pedig nagyon is kézzelfoghatólag fejezi ki a köteleztetést. — A ki az evangyéliom igáját hordani nem akarja, annak lehet szabadsága, de evangyéliom nélkül, mint annak is, a ki az emberi társadalomból expatriálja magát, van szabadsága, de a társadalmon kívül, a puszták és rengetegek birodalmában, míg a vadállatok és a természet mostohaságainak áldozatja nem lesz.

Midőn B. M. ur 1871-ben okt. 3-kán a prot. egylet alakuló nagy gyűlésen felolvasásában a vallások eredetét fejtegette, az égből lehozott isten parancsokat (ezek a ker. vallásban kijelentések) gyermek meséknek nyilvánította, azt hisszük, a szentírás isteni ihletését tagadta meg, e dogma alól kívánta felmentetni a nagykoru emberiséget: midőn a ker. vallás eredetét is csak olyannak hirdeté ugyanott, mint a muhamedan s buddha stb. vallások eredetét, s a nagy vallás alap-eszmék közül a váltság dogmáját, a Kr. istenségébe vetett hitet mellőzé, azt hisszük a kijelentés és Krisztus természetfelettségéről szóló dogmákat elveté, s ezek alól kívánja felmenteni a nagykoru emberiséget; midőn Jézus beszédeiben nem akarja találni magába az Isten fiába vetett hitet, mert szerinte J. csak oly dolgokat tanított, melyeket minden idők (tehát az őt megelőző korok), és minden éghajlatok (tehát a ker. társadalmon kívüli körök) jó emberei vallottak, s csak is a hegyi beszédet látszik evangyéliomul elfogadni: magát a ker. hit lényegét veté el s pusztá ész morállá változtatta át a ker. vallást; midőn a esuda lehetőségét is elveté, mert a tudomány a természetben csak törvényszerűséget ismer, elhagyta a vallás lelki régióit s egy csapással a biblia minden transcendentalis tényeinek a physicát teszi birójává, a csodát tanító szentírást a tudománnyal szemben tudatlanság tárházává törpíté le; — midőn határtalan alanyi vallás szabadságot sürget, melybe az egyháznak sines semmi szószólója, eldobta a hit kötelezettséget, el a hit közösséget, el magát az egyházat is s így azon kívülre helyezte magát, — erre joga volt, de kérdés, hogy az egyház tarthat-e oly egyént magáénak, a ki az egyháztól emancipálja magát?; midőn „szentesített hazugságok“-ról szól s ezek közé sorolja az urvacsorai ünnepélyes hitvallásokat, s az unitariusokat magasztalja, midőn oly egyházat akar, mely nem tantételek egységén alapul: mind ezen állításokból nem az jö-e ki, hogy neki a ker. dogmák nem kellene, azok ellen protestál, a dogma uralom kifejezés csak maszk, nem más mint a dogmák elleni harez szépítése, mert ha valamely dogmának uralma, azaz jelentősége, befolyása nincs, élete sines, olyanképen, mint az

Isten, kinek uralma támadtatik meg, lényegileg léte is megtámadtatik annak. Talán nem akart a tudor ur ennyire menni, de fájdalom a kibocsátott szó megrendítő benyomást tett sokónkra. Ha tévesen fogtuk volna fel, örömmel vesszük azon tételek visszahuzását.

Mi is elismerjük a lelkismeret szabadságát legszentebb jognak, de ha az Istennek, az ő akaratjának sem hajol meg, lehet-e szent, s hová vezet a társadalmat? — Találólág jellemzé Minucius Felix a szabadakaratot akép, hogy az csak istennek, a kié ő maga is, enged. — Mi lelkismeret szabadságunkkal megtudjuk egyeztetni az Isten parancsainak való engedelmisséget, mely illik Isten szolgálóihoz s az Atya fiaihoz, de azért rabszolgákká nem törpülünk. Ha Istent sem respectálja valakinek lelkismerete, lehet minden, de ker. és vallásos ember nem lehet evangyéliomi értelemben. „Önérdék és ész előtt meglehet hajlani, de Isten akarata előtt nem? ez a modern dogma? Ha én evangy. ellenesnek jeleztem a pr. egyletet magán levelemben — melyről nem tudtam hogy napvilágot lát, s ez tudomon kívül történt, okom volt az, hogy a megváltóhoz szilárd ragaszkodást az egylet nyilatkozványaiiban fel nem fedeztem, sőt unitárius elveknek hódolól tünt fel az nekem, azt hiszem a következmény igazolta nézetemet: — mert egy sarkalatos ker. tantételt sem vallottak be azóta az egylet irányadó férfiai, sőt a szenthazugságokról szóló versio új kiadásban a tavalyi egyleti gyűlésben is ismételtetett, hogy az illetők magok nem hisznek a sarkhittételekbe, ez tűnik ki; különös csak az, hogy azt hiszik, miszerint más sem tud már himni.

„Ridendo dicere verum“ ez máskép annyi mint satyra. A debreczeni hittanároktól a legkomolyabban, lelkök belsőjéből jött hit nyilatkozatot satyrával fogadni, adomákkal, élezzel ostromolni, oly eljárás, mely a modernismushoz illik csak, de theologiai tanárhoz nem. Játszani a szent dolgokkal, a szent meggyőződésekkel mi nem tudunk, nem is akarunk. Itt a hit-élet gyökere, az üdv-kérdések forognak fenn, itt holmi szólamokkal „eszünkről lemondás“ „szecska adás,“ „teve,“ „Bálám szamara“ lehet mosolyt kelt azokban, kiknek ker. hitigazságokról beszélni azonos fogalom a meséléssel, — de meggyőzni az nem képes sem a mi elveink alaptalan, sem az önök elvei helyes voltáról. Nem látjuk az ön által annyira hangsúlyozott „kölesönös tiszteletben tartását a meggyőződésnek“ könnyelmű, mondhatni gúnyos eljárásában. A meggyőződéseket mi komolyan tiszteletben tartjuk, a nélkül, hogy a magunkét elpárologtatnók. Az apostolok és ős keresztyének legzordabb ellenfeleinek a Celsusoknak, s Hierocleseknek is volt meggyőződések, de még maga a meggyőződés nem involválja az igazságot, mert azon meggyőződés, hogy a váltság tények p. o. Krisztus engesztelő halála, feltámadása és menyemenetele realitások, és azon meggyőződés, hogy mindezek regék, óriás távolra áll egymástól, itt döntő kérdés: hol

van az igazság?! S úgy tehetjük fel a kérdést: azon egyének társasága, kik a váltás tényeket igazságoknak hiszik, meddig és mily mérvben tartozik tisztelni azokat, kik ugyanazon tényeket meséknak vélik? Tisztelni lehet az idegent is, kell is, de e tiszteletnek nem szabad megsemmisíteni saját létalapunkat.

Mi sóha sem állítottuk, hogy merev orthodoxok vagyunk, mi kijelöltük az ész szerepét a szentírás tekintélye mellett, a nélkül, hogy akár az ész, akár a bibliát istenitenők. — Mi kiemeltük a szentírás tartalmából mit tartunk elengedhetlen hitigazságoknak, ilyet várunk ellenfeleinktől is. Kálvin mondá híres Institutiójában „Isten az a ki beszél a szentírás által (par l'Écriture): következőleg a tan (doctrine) melyet az tartalmaz, mennyei“ az írás hát csak közeg, eszköz, s tartalma a mennyei. Kálvinnal egyezőleg mondhattuk hát, hogy a szentírás tartalmazza a kijelentett azaz mennyei tudományt, tárgyilag véve a kijelentést. Mi ellenünk a szentírásból kell kimutatni, hogy hitnyilatkozatunk nem onnan van véve ki, akkor döntetnénk meg; a mi tekintélyünk nem Semmler, Ammon, Wegscheider, de a szentírás. Onnan ellenünk egyetlen czáfoló tételt nem találunk ön első cikkében. Miután nekünk a vallás mint kijelentés tárgya tudomány is, mert objective is fogható fel, szórszállhasogatásokba nem boesátkozom e felett. A szótáríró lép előtérbe itt, nem a theologus; a ki komolyan olvasta álláspontunk rajzát, megértheté azt, csak akarja,* nem az ékszeráriusi kül művészet a döntő, de az anyag belmivolta, arany-e az, vagy drága kő? Egy termés arany vagy faragatlan gyémánt több értékű, mint a csiszolt sárga réz vagy az ál-fénnyel ragyogó üveg, az megrozsdásodik, ez széttörik. Julian is megróvta az evangyéliomok egyszerű nyelvét, költői szépszavak tekintetében Homér és Pindárt emelte feléjük, ha most élne, Shakesperet állítaná ellenébe.

Nálunk úgy látszik vannak emberek, a kik esztét-megtagadó protestánsnak nevezik azt, ki himni tud a szentírás örök tanaiba, s elismeri, hogy van ész feletti titok is a hit lelki országában. — Tehát a modernek szerint ma már keresztyénnek lenni annyi, mint saját esztét megtagadni!! Szegény Pál apostol, hiába öntötte te ki Festus és Herodes előtt szived szent hitét, és reményét ihlett szavakban, azt kaptad feletül: „bolondozol te Pál!“ — a mai korban pedig azt dobják szemébe a hitvallást tevő evangyéliom elvűeknek: eszedet tagadod te protestáns! Ha semmi supernaturalismus, semmi transzendentalismus, semmi titok nem fogadtatik el a ker. vallásban, akkor kimondható, hogy az ember már mindentudó, s mint ilyennek Istenre sincs

*) Nem kell azonban az írás jeleket, melyeknél nyomda hiba a mi lapunkba is csuszott be, — tévesen tenni fel, mint van p. o. az egyh. s isk. lap 138. lap baloldal 7. sor, hol a pontos vonás a mi lapunkban az „azonban“ szó előtt áll és nem utánna, az ilyen zavarja az értelmet.

szüksége. — Pogány felfogás és szokás az, a mi már Ábrahám korában divott, a terafimok tiszteléténel, hogy az ember teremti saját képére istenét, akkor keze, most esze művelete által: a ker. felfogás az, hogy Isten teremté az embert a maga képére. Mi nekünk kell alkalmazkodni az evangyéliomi példányképhez, s nem azt alakítani saját gyarló voltunk igényeihez. Azzal, hogy a modernek a J. Krisztust az ész procrustes ágyába fektetik, még nem eszközlünk egységet, conformitást, mert ma már száz és száz procrustes ágy van, vagy is annyi, a hányész és lelki ismeret van: így aztán oda jut a világ, hogy a hány ember és gondolkozó fő van, annyi Krisztusa lesz; nekünk nem kell sok Krisztus, csak egy, az egyetlen, a ki az evangyéliomban tanítatik, s a ki 2000 év óta a hívő világ millióinak szívében honol. — „A hol a véges érintkezik a végtelennel, az anyagi a szellemivel, a tudomány nem elégséges — mondja Grüner. A végokok e birodalmában egyedül a kijelentés töltheti be az emberi ismeretek hézagait.“ Ha a kijelentés egy az észszel, akkor az előbbire semmi szükség, ha különbözik, akkor felette kell lennie, támogatnia az ész. Hogy Isten az ész mellé és felé a kijelentést ajándékozá, gondviselése és bölcsesége imádat és áldott voltát bizonyítja, ez ép úgy nem rombolja le az ész, mint az égfelé irányzott táveső nem semmisíti meg a gyenge szemet, hanem fokozza és segíti, hogy hová saját korlátolt ereje el nem hat, ott is lásson. A szem és táveső nem ellemmondó, de egymást kiegészítő eszközök: így van az ész és kijelentéssel is a dolog: elvonni az isteni gyámolt, a segílyt a halandótól, ez kegyetlenséggel határos, mi ilyenre nem vállalkozunk.

Végül megjegyezhető, hogy az orthodoxia épen nem formula, hanem a genfi definitio szerint „a vallásos lelkismeret és gondolkodás egy irányzata“ szilárd alapon és szilárd czél felé, mely is a kijelentés és a kijelentő: mint ily irányzat a szabadlelkek szabad birtoka az, jogosult Isten és ember előtt, jogosult multjánál és jelenénél fogva, s ez irányzat védői és képviselői épen nem ellenségei a lelkismeret szabadságának: hogy védik irányzatukat a megtámadók ellen, ez meggyőződésből folyó komoly kötelesség.

Ez válaszom az első nyilt levelére.

(Folytatom)

Balogh Ferencz.

A nazarénusokról.

A protestantismus életelve és feladata, hogy tökéletesítse a hit és a lélek benső vallásosságának, hanem egyuttal, védelmezze azt, ami a Jézus Krisztus evangyéliomában, mint a hittárgya, s a lélek örök szüksége: kifejezést nyert. Vegyük fontolóra ezt mindnyájan, s az evangyéliomon épített hitcikkeket, emberi megállapítások rohamos megtámadása s elítélésével, a mai kor vallásiakkal, az erkölcsiség eszményeivel

nem törődő indulatának kezébe ne adjunk fegyvert, melyvel magát elébb a protestáns keresztyénség, majd az összes keresztyén erkölcs-társadalmi rend ellen védelmezhesse; s oda fadjon: hogy a lélek örök szentségeit is megtapodja. A kiknek szóklok, tisztelt társaim, mindkét oldalon, reményem értenek engemet, s osztják aggodalmaimat, nem épen azokért, kik a vallás ügyével magokban és magokon kívül nem törődnek, hanem azokért, kiknek gyógyítani kellene, s e helyett a betegség rémületeit kiáltozzák, s a keresztyén hit és vallás szüksége s tökélyesbülésének még reményeit is, szeretem himni nem szándékosan, de tarthatatlanná tenni igyekeznek.

Ismét említem a vallás és egyházi ügyek kezelésének gyarlóságát. Ez magunk ellen az önbeismerés. Magyar protestáns kitünőbb világi férfaink, egyes helyeken nem gondolnak eléggé a vallásos élet és öntudatnak saját példájok és kegyességök által is terjesztésével. Fájdalom sokan arra kezdenek példát adni, hogy a vallás, a protestantismus keretében is, nem az értelmesebbeknek való. A jobbak buzgalma is csak a külsők némi csekély gondozásában határozódik. Mennek a római katolikus világiak után, holott meg kellene gondolniok, hogy a protestáns egyház, mely a nép homályos érzületére s a csodáshoz szokott ábrándjaira, papi testületének az érdekek által összetartott szenvedelmekre nem támaszkodhatik, mely a hívek egyetemének a legszélesebb körü jogot engedi és biztosítja, csak az összes tagok buzgalma által felelhet meg azon célnak, hogy míg az evangyéliomi hit szent örökségével a lelkek vallásos szükségét kielégíti, addig az örök igazságok őszinte szabad terjesztésével, a társadalmi élet boldogító intézményeinek épít hova-tovább biztosabb alapot, s nyír az istenieknek erőről erőre diadalmat.

A tapasztaláson épített beismerés szerint, a vallásos élet fejlesztése az egyház erkölcsi ügyeinek s biztonságának gondozása: egészen a lelkészekre vár. Mi pedig működésünkben, az istenbeszédének úgy a mint tudjuk, értjük, tanulmányozzuk, hirdetésére, s a gyülekezet, az egyház külső ügyeinek buzgóbb vagy mulasztottabb gondozására szoritkozunk, s ezzel, kötelességünket, mint a protestáns egyház tagjai és lelkészei: teljesítettnek tekintjük. Hogy ez a célhoz kevés: elég legyen némi önvizsgálatul csak jeleznünk, s teendőink többjét, a nazarénusokra is figyelemmel egybekapcsolunk.

A nazarénusok, s más elhidegült, közönyössé vált tagjaira nézve a magyar protestáns egyháznak, egészen mélyebb és szeretőbb lelki gondozást kellene teljesítenie, mint a melyet eddig teljesített. Hitsorsosink, különösen a nagyobb egyházakban, honnan vannak eddig a népesebb nazarénus gyülekezetek, talán egy egész élet és lelkészi működés folyamában sem érintkeznek egyébkor lelkészőkkel, csak midőn valami hivatalos végeztetni valójok van, s akkor is, többször, valamely szószóló keres meg bennünket, nem a kinek baja van, a kit talán tanácsolhatnánk, vagy vizsgálatásban részesíthetnénk.

Míg más keresztyén gyülekezetek, a római és görög katolikusok lelkészei, évenként legalább egyszer hivatalosan, igaz hogy némi anyagi érdekekkel összekötötte, de bár miként, meglátogatják gyülekezetök mindegyik családját, a szegényt úgy mint a gazdagot; addig mi egész hidegvérrel megvárjuk, hogy a kinek szüksége van, hozzánk jöjjön, mert mi nem lépünk át házuk küszöbét nem viszzük el különösebben hozzájuk, lelkünk s a vallás vigasztalásának balsamát. Tehát lelkipásztorkodásunk hiányos. Ennek oka a népesebb egyházakban — hol a lelkipásztorkodás több gonddal jár, ha teljesítjük, a

célszerűtlen berendezés, a lelkészi gondozásnak a templomtól távol félreeső helyeken lakó tagjaira ki nem terjeszthetése.

A nazarénusok létele és szaporodása is, több mint valószínű, hogy e hiánnyal van kapcsolatban. Népes egyházközségekben, egy, két templom kevés. A központtól távol messze eső helyeken is kellene egy-egy bár mily szerény templomot építeni, s úgy intézkedni, hogy például Vásárhelyt, Makón, hol főgyülekezetök van a nazarénusoknak, vásár- és ünnepnapokon, annyi helyen tartatnék isteni tisztelet a mennyin mind szükséges, mind lehetséges, ha délelőtt nem, délután, ha kúton imaház nem építhető: egy egyszerű magán házban. A vallásosság élesztésére s a nazarénismus terjedésének akadályozására valami ilyes intézkedést kellene tennünk, s az igehirdetés munkájával, a külsőségekben a tanítókat sőt az értelmesb hitbuzgóbb világiakat is megbízunk.

Szerintem, a lelkészi hivatal tekintélyéből, semmit le nem vonna, s a confessiók és cánonokba sem ütköznek, ha ez érdekből és szükségből kifolyólag, az igehirdetést a tanítók, a reggeli órákban is teljesítenék, kik különben az ugynevezett canonicus órákban a rendes templombani prédikálásra nemcsak felhatalmazták sőt kötelezték.

H. M. Vásárhelyt, a lyceumi tanárokon kívül, kik közt mint tudom vannak buzgó sőt theológiát végzett férfiak is, öt lelkész és husz tanító, Makón három lelkész, tíz tanító van, kik ha felerészben a rendes isteni tisztelet helyén el is vannak foglalva; de a fele vagy egy harmadrész, mehetne, s hiszem szívesen is menne apostolkodni a szegény kintlakó hitsorsosok közé. Áldás lenne az ily munkán. Azok a gyülekezet szegényei, kik némelyike gyenge öltözetével átal a jól, sokszor fényesen öltözött gyülekezeti tagok közé menni, magához, sorsban öltözetben is hasonlók közé, egyszerű hajlékokba, nyárban sátrak alá vagy a szabad ég alá: inkább eljönne, s nagy lelki örömmel venné, a szeretet vallásának a szegény nyomorultakra is ekként kiterjesztő gondoskodását.

Való, hogy a szegények ilyenmü vallásos gondozása mellett, a nagyobb gyülekezetek soknemü hivatalos teendőikkel terhelt lelkészei, nem számíthatnának napi vagy heti szünetre, mint most, midőn a hol többen vannak, egy kis pihenés, sokszor egészségi szempontból is kívánatos. De a szegények előtti olyanmü igehirdetés, melyet én értek, melyet a hittérítők gyakorolnak, nem is igényel oly rendszeres készüléket mint a fényesebb gyülekezetek előtti prédikálás. Hanem igényli igenis a nélkül senki nem lehet határos igehirdető a bibliában alapos jártasságot, s azon istent és embertársait szerető vallásos meleg lelket, mely az ő adományaiból mindig tud annyit osztani az éhező lelkeknek, mennyi elég, hogy a testileg lelkileg szegények az ég biztatásaival meggazdagodjanak, s nyomorúságaik elhordozására erőt nyerhessenek.

A nazarénusokkal szemben, Szeremlei a jó szomszédságot ajánlja, továbbá, hogy ha megkeressük a lelkészt, irántok nyájias előzékeny legyen. Szerintem egy lelkésznek bárki irányában nyájiasnak, előzékenynek kell lenni, s ennyiben egyetértünk. Hanem ez még nem elég. Mert ha kötelességünk, hogy a testi betegeket meglátogassuk s tőlünk telhető vigasztalásban részesítsük: miért ne kereshetnek fel kellő óvatossággal, egyes alkalmakkor, a nazarénusokat házuknál, sőt gyülekezetükben is. Miért tartanánk lelkészi körünkön alólinak, vélők, a szentkönyv egyes helyeiről beszélgetni, azokat magyarázni, azon ki nem mutatott indokból, de benső érdekeltégből, hogy őket a keresztyén hitközség s evangyéliomi társakozás elhagyott kedves ölébe visszatérítsük.

Ugyanezen eljárást kellene követnünk, a vallásos élet s egyház szerelmétől elhidegült templomot kerülő tagok irányában is.

Ne kerüljük azokat, a kik minket kerülnek, próbáljuk áldani, a kik minket átkoznak, s a vallás és szeretet odaadó érzésével lelkökhöz férni azoknak, kik bár megfélemlizettek, gúnyolódók, roszak, de testvéreink, kik velünk egy társaságban élnek, kikről bizonyos tekintetben mi számolunk, kiknek, ha mint mondjuk, Krisztus igaz követői vagyunk tudnunk kell, hogy nagyobb öröm van mennyben egy megtérő bűnösön, mint kilenczven kilencz igazon; kik megtérés nélkül nem szűkölködnek.

Igen, a térités mód szerét hozni bé s kötelességeit fogni fel, ez a leghathatósabb munkálat a nazarénizmus s a korvallásiak iránti hidegsége ellenében. Nem azt mondani: hadd menjenek és veszzenek stb. Ne menjenek és ne veszzenek, sőt ha már veszendők is, próbáljuk hogy megtartassanak!

Azt mondhatná ezekre némely ismerőm, te ki az emberi lélek meggyőződésének és szabadságának nagy elvét vallod és hirdeted; sőt ki nem oly rég a szabad egyház elvének kívántál a haza határain túl érvényt szerezni: miért javallod a nazarénusok irányában is a fentebb említett eljárást, mely oda megy ki, hogy nevezettek az elhagyott atyai hajlékba, a protestáns egyház, mondják hidegülő falai közé visszatértessenek?

Hadd maradjanak, menjenek, sőt váljanak külön, még a modern, s orthodox nézetűek is, alkossanak külön egyházat, hiszen már hallatszott is a szó, váljatok külön, kiadjuk részeteket, csak az maradt el, mint a tékozló fiúnak, ki az édes atyai ház nyugalma és szerelmétől bujdosóvá lenni kívánczolt.

Azért, kedves testvéreim, mert a magyar protestáns illetőleg reformált egyház egységével, a legszorosb összekötöttségben van a magyar elem és faj erkölcsi fenmaradása, s az evangyéliomi hit, meggyőződés és szabadság szentségeinek együttes őrzése.

A francia reformált egyház két részre szakadhat; a német protestánság mehet Straus vagy Hengstenberg után, ők mint ellenségek is francziák, németek és protestánsok maradnak. Vallásos nézetők, különválások, a nemzetiség jövődjét, és ha kell, és ha van: szabadságának még vivandó sziklavávit nem veszélyezteti.

Mi másképen vagyunk. Már is látszik egyházi életünk omlásának siralma nemzeti lételünkön, Nekünk nem mindegy, darabokra szakadunk-e vagy nem, elhidegülünk vallásunk, egyházunk iránt vagy nem; nazarénusok lesznek-e véreink, vagy orthodox és modern zászló alatt, azt az erkölcsi kárt teszik, azt a reményt tépik szét, a mit a nazarénusok!

Nem szükség, hogy többet szóljak, mert a tulzás határába lépnek; csak azt mondom még cikkem berekesztőjeül, hogy helyzetünket gondolóra, lelkünk vére, ha a tudomány terén, mint kétségkivül kell, vizsgálódunk nemesen, de nemesen harczolunk is; magyar protestáns egyházunk egységes fenmaradásának érdekét ne téveszszük szemünk elől; s mint a nazarénusok, úgy a vallásos élet és egyháztól elhidegült, s közönyössé vált tagok, s fájdalom a talán már csak névleg keresztyének és protestánsok irányában is, minden értelmesebb, lelkesebb és buzgóbb protestáns, különösen mi lelkészek nehéz de szent elhivatásunkból kifolyólag, predikálásunk, erkölcsi viseletünk, lelki gondozásunk, hitünk, reményünk és szerelmünk által, a hideg lelkek felmelegítésén, a veszni indultak megtartásán igyekezzünk!

Ha a munka a miénk: teljesítsük; ha az áldás az Istené: könyörögjünk reá!

Felsőbánya, 1875. év.

C z e l d e r M á r t o n.

I R O D A L O M.

(Könyvismertetés.)

Gyakorlati Lelkészet.

Szerkesztők: Vasadi Balogh Lajos gyuró-kuldói ref. lelkész, Öreg János volt verebi ref. lelkész. I-ső füzet ára 1 frt. A tiszta jövedelem jótékony célra fordítatik. Székesfehérváron Klökner Péter bizománya. Nyom. a „Vörösmarty könyvnyomdában“ Szammer Kálmánnál 1874. lap 98. *)

Előszó helyett néhány rövid sorból álló utószó zárja be a füzetet. Nem kérnek a szerkesztők elnézést, hanem inkább szigorú tárgyias kritikát. — És ezt annyival inkább kérik, mivel még három füzetet szándékoznak kiadni, melyek közül — amint megjegyzik — a 2-ikben ünnepepi, a 3-ikben alkalmi, a 4-ikben szertartási beszédeket fognak közre bocsátani.

Az I-ső füzet — mely az „Evangyéliomi prot. Laphoz“ beütközött — közönséges beszédeket tartalmaz, és pedig számszerint XI beszédet. Egyet, mint fordítást Filó Lajostól, kettőt Fábján Mihálytól, kettőt Öreg János egyik, és kettőt Vasadi Balogh Lajos másik szerkesztőtől, egyet-egyet Hetessi Viktor, Kovács Lajos, Barakonyi Kristóf és Vincze János ref. lelkészekről.

Üdvözljük mindenekelőtt szerkesztőket és lelkésztársait, mivel e beszédek általában a magyar prot. egyház hitének szellemében — evangyéliomi alapon vannak írva — és így a bibliai keresztyénség fentartása s ápolására irányozvák.

Örömünket fejezzük ki szerkesztők azon tapintatos eljárása felett is, miszerint tekintve a tartalmat, mind hittani, mind erkölcsani szempontból érdekes, korszerű és változatos az; tekintve pedig az alakot, nyelvtanilag szabályszerű, rövid, egyszerű és kevés kivétellel — melyet alább megjegyzünk — nemesen népies az irmodor.

Azonban vannak e füzetben hibák és fogyatkozások is, melyeket úgy tárgyi, mint alaki tekintetben kimutatni kötelességünk.

Már maga a füzetnek czime „Gyakorlati Lelkészet“ hibásan van választva. Eddigelé a „gyakorlati lelkészet“ kifejezés alatt vagy általában a gyakorlati hittant (practica theologia), vagy különösebben ennek egyik ágát a lelképasztorkodást (cura pastoralis) mint a mely egészen gyakorlati téren forog szoktuk érteni — de soha nem kizárólag az egyházi szónoklatokat. Igaz, hogy lehetne a részt venni az egész helyett, de miután e kitételek „Egyházi beszédek“, „Egyházi szónoklatok“, „Lelkészi-Tár“ vagy a majd minden nyelven divó „Predikációk“ eléggé világosak — mi szükség akkor kétértelmű címet választani, vagy miért ne lehetne a jelen esetben egyik lapra az általános címet „Gyakorlati Lelkészet“ a másik szemben levő lapra „Ünnepepi egyházi beszédek“ II-ik füzet, „Alkalmi egyházi beszédek“ III-ik füzet, „Egyházzsertartási beszédek“ IV-ik

*) A szakavatott bíráló urnak köszönetet fejez ki a szerkesztő a buzgóságért és fáradságért. Az újjáallat vezetői örvendhetnek, óhajtsók eljesült, tárgyias kritikát nyertek itt. B. F.

fűzet" — odatenni, mint erre a „Papi dolgozatok“ több fűzetei, Fördös János szerkesztése alatt, igen is helyes példát mutatnak.

A mi már e fűzetben megjelent beszédekert illeti:

Legelsőben is Filó Lajos nevével találkozunk, a ki az 1-ső szám alatti beszédet Spurgeon (Szpörzsön) híres angol baptista szónok beszédei közül választotta lefordítani közlés végett. Tárgy: „Menny és Pokol“ szöveg: Máté 8, 11—12: Mondom nektek sokan eljönnek napkeletről és napnyugotról és letelepednek Ábráhámmal, Izákkal és Jákóbbal a mennyországban. Ez országban pedig fiaik kivettetnek a külső setétségre, holott lézsen sirás és fogaknak csikorgatások.

Felosztás: 1. a szöveg első része a mennyről elragadó képet nyújt. 2. a szöveg második része a poklóról, sebző, sőt retentő nyilatkozat egyszersmind Tárgyi vagy tartalmi szempontból tekintve e beszédet: Lehetetlen itt föl nem ismernünk a világszerte ismeretes szónok eredetisége és nagy tehetsége mellett evangyéliomi irányát — és mint a belmissió terén működő predikátorok — a világáros legelső néprétegeire s ezek közt is a legnagyobb bűnösök megtérítésére számított erkölcsi hatását. Különben ezt ő maga is bevallja, midőn a 11 ik lapon így szól: „Engem azzal vádoltak, hogy Londonnak minden szemét népét magam után vonom. No jól van, hagyjuk rájuk! Én így felelek: csak az Isten áldja meg a szemét népet. Hagyjuk rájuk mondom, hogy magamhoz vonom a föld sőpredékét, kinek van több szüksége az evangyéliomra? kinek van több szüksége arra, hogy Krisztus szeretete elibe terjesztessék. Nem hiányoznak diszes lelkészek, kik szép hölgyeknek és szép uraknak prédikálnak: de nekünk szükségünk van ezen elfajult században olyan predikátorokra is, kik az elfajult sokasághoz fordulnak. És imé mi engem megörvendeztet és felbátorit az, hogy ezen alávaló sokaságból sokan fognak kiválni, és letelepedni a mennyország asztalához“

Idézzük szóról szóra szerzőnek e jellemző sorait, melyekben a legmélyebben sülyedt és legalábbvaló bűnösök megtérítésére erős és határozott akarat nyilatkozik.

Csak így vagyunk most már képesek megfejteni; miért fordulnak elő e beszédben oly nagy fogyatkozások, melyeket mi épen evangyéliomi keresztyén gondolkodás módunk mellett, sem tudunk a legnagyobb szónoknál is elnézni.

Homiletikai szempontból ugyanis, nem szabad a felvett tárgyat annyira megérzékesíteni, hogy a szöveg lelkét szemelől téveszszük, nem lett volna szabad a jelen esetben részletes kitérést engedni meg akár a mennyi boldog lekek állapotának, akár a pokolban kínlódók gyötrelmeinek leírására. Ez által ugyanis a ker. vallás szellemi része az érzékiség körébe alávonatik, s a szónok élénk képzelődése s elragadó lelkesedése nemcsak a tiszta ész határán túl csap, de a mennyiben költött dolgokra vetemül. — a ker. hit alapjáról is lelép. Így p. o. a 8-ik lapon „mi áldjuk Istent, hogy a dicsőség országában nem állított fel két különböző asztalt, zsidók és pogányok együtt fognak letelepedni, a földnagyjai és e világ kicsinyei ugyanazon eledelben részesülnek.“ Még inkább megérzékesítvük a szöveg szavai midőn „sokan eljönnek napkeletről és napnyugotról“ így magyarázza „eljönnek a mennyországba azon messze levő föld népei közül is melyet Chinának ueveznek. Más sokaságok eljönnek Irlandból és az Oceánon tulról az amerikai nagyföldrésztől. Eljönnek délnek vidékeiről Ausztráliából és Áfrikából és az észak vidékeiről Kanadából, Norvegiából, Oroszországból, Szibériából.

Eljönnek még a föld legtávolabbi szegeleteiből is, és a mennyország asztalához letelepednek.*) De még részletesebben megérzékesítve adja elő Spurgeon igenis élénk képzelődése a pokolbeli állapotot. Maga is megismeri, hogy szövege 2-ik része sebző — de ugymond — mindazt a mi a bibliában írva van predikálni kell.

Igen is predikálni kell concret vonatkozással a gyülekezetre — hogy ez az igehirdetés által boldog egységre juthasson Istenével. Ugy de ezt, mint lelki üdvet még sem kell oly vastagított alakba öltöztetni, hogy e miatt szónok a szöveg lelkét szemelől elveszítve egészen mellék és aprólékos dolgokra alkalmazza azt. Így például Spurgeon elbeszéli hosszasan, egy anyának iszonyu álmát — a ki azt álmodá: „az utolsó itélet napja elérkezett. A könyvek nyitva valának. Mindenki jelen volt Isten trónja előtt midőn Jézus így szóla: „válaszátok külön a polyvát a buzától, állassátok a juhokat jobb, és a kosokat balkezem felől.“ Az anya álmában gyermekeivel együtt a sokaság közepében vala. Az angyal jött és mondá: „kell, hogy az anyát elvigyem, mert ő juh, ő neki jobb kézre kell menni. A gyermekek a kosok közzé tartoznak, ők menjenek balfelé — — — és rögtön elragadtattak a gyermekek anyjok mellől.“ — Ez elbeszélés, mint merő álomlátás elegendő a hallgatósággal azt elhitetni, hogy tehát ez a valóságban betűhit szerint is így fog történni.

Még megrázóbb e szavak magyarázata „kivettetnek a kívül való setétségre.“ „Azon pillanatban a mint a képmutató a mennyország kapujához ér, a legfőbb bíróság így fog szólni „ime itt jön ő — de ő megvetette mindazon kegyelmet, melylyel őt az irgalom megkönyékezé — és ő mégis jön most! . . . Gábor fogd ezt az embert“ — és azonnal az angyal megragad titeket, megkötözi lábaitokat és ökleiteket — és egydarabig lebegve tart benneteket a mélység felett. Akkor parancsolja nektek, hogy nézzetek alá — — — de ti a mélység fenekét nem láthatjátok. Csak a tátongó örvény mélyéből csapódnak füleitekhez a távoli nyögések, szivmetsző zokogások, a fájdalom és jajkiáltások gyászos hangversenye . . . Remegés fogja el ekkor tagjaitokat, csontjaitok mint a viasz megolvadnak és minden velőtök ijedelemtől rázkódik meg. Hol van most a ti bátor-

*) Ezen pontnál kénytelenek vagyunk megjegyezni, hogy Krisztus és apostolai soha nem a nagytömegre intézték erkölcsi hatásukat, hanem az egyesekhez fordultak, egyes lelkekben állították fel Istenországát és csak egyes összeszedet hívekből formáltak községet, melyet ekkleziának neveztek. Kétségkívül a térítés e módja idővel megváltozott, a midőn egész országok egy tollvonással hódítottak a ker. hitre, a midőn az országfőnökök, nagyhadvezérek megnyerésvén, a tömeg akaratlanul is követte őket — de a mely, mint az egyház történelem nyilván bizonyítja — csak névvel lett keresztyén. A reformáció is hasonló módon folytatta a térítést, — de azért a reformátorok is nem akartak mást, mint tért nyerni — a hol azután nem a tömeg, mert az evangyéliom szerint is csak kevesek a választottak a sok hivatalosok mellett — ha nem hogy egyes hív és buzgó lelkek, kik az üdv és igazság után epekednek, lelki hazát és lelki eledelt találjanak. Ez az állandó nézet a keresztyénségről, ezt kell tehát a szószéken is szemügyre venni, ha a ker. vallás erkölcsi hatásáról akarunk itélteni. De kivált a methodista szónokok egyes hitágazatai — különösen a felnöttek keresztség általi újjászületése által oly nagy gyorsasággal szaporítják a térítés eseteit, nemcsak a kül — de belmissió terén is — hogy mint Spurgeon e beszédje is bizonyítja — egy ily térítő predikáció meghallása is elég a megtérésre. „Sokan eljönnek napkeletről és napnyugotról — kik egykor megátalkodott izákosok valának — kik életöknek felét koresmába töltötték el. A mennyben lesznek több megtért részegesek, lesznek ott több hajdan rossz életű asszonyok, oly teremtmények, kiket maga a világ undorral taszít el, kik az ördög előtt sőpredékek, kik mint Whitefield mondá annyira megromolvák, hogy még az ördögnek sem kellene.“ (lap 11.)

ságtok? Ti kétségbeeséstől ordítottok és kegyelemért kiáltotok! De hatalmas kezével az angyal titeket az örvénybe lök, így kiáltván „eredj! eredj!” És ti estek, estek, mindig lejjebb estek a feneketlen mélységbe, még továbbra is estek, örökké estek alá a nélkül, hogy valaha megszűnnétek alább esni... Ti „kivettelve” vagytok!

De elég legyen ennyi mutatóanyag, a fogcsikorgatás túlzó leírását szinte mellőzzük. Azonban, másik szinte nagy fogyatkozása e beszédnek — ismét homiletikai szempontból — az adomák és történeti elbeszélések szószékbe vitele és össze-halmazása. Ha szintén nem lehet is kizárni egészen predikációból az ó és új történeti elbeszéléseket, de az adomákat és hittérítési eseményeket szószékbe vinni nem tartjuk helyesnek, — mert ez nem egyéb, mint kiegészítő eszköz, melylyel szónok a gondolat szegénységét akarja takargatni. Az ily összevevő történetkének is a baptista és methodista szónokok nagy kedvelői. Azt szokták ezek ugyan mondogatni „verba docent, exempla trahunt;” de igen jól utasítja ezt vissza Schleiermacher, hogy az ily példázgatásoknak semmi haszna nincs — mert mindegyik hallgató azon mentséggel tér ki — hogy az elbeszélés eset ő reá nem illik — vagy pedig ő előtte hihetetlennek látszik.

Ez utóbbi tekintetben elég legyen a sok adomákat mellőzve, csak egy térítő eseményt itt idézni. (Lap 11.)

Egykor Whitefieldnek az ő barátnéja Huntingdon lady mondá mondá neki, hogy oly beszéd (hogy a menny egykor az az ördög sőpredéket is befogadja) — talán nem is egészen illő. Ugyanczen pillanatban valaki csengetett az ajtón, és Whitefield lement kinyitni azt. Midőn visszatért így szólt: „Asszonyom! találja el ön, mit mondott nekem most egy szegény asszony? . . . ön azt mondá nekünk beszédében, hogy Jézus nem taszítja el magától az ördögsőpredékeit én egyike vagyok ezen sőpredékeknek!” E szó megtérítette azt.

Eddig az elbeszélés. Már a ki ismeri a megtérés és megjobbulás fokozatait, mimódon adhatna hitelt józanon annak, hogy kivált egy megkeményedett vagy megrögzött bűnösnek a megtérés csak egy szempillantás műve?

Ezeket épen a tárgyias bírálat szempontjából szükségesnek láttuk itt elmondani, nem mintha attól tartanánk, hogy kezdő szónokainknál talán e beszéd gyarlóságai is utáncsára fognak találni: hanem hogy kimutassuk mennyire igaza van itt is Jézusnak: a betű megöl, a lélek az mely megelevenít, és mennyire igaz a mit az ujszövetség tanít a jövő életéről — hogy t. i. annak élveit szem nem látta, fül nem hallotta és az embereknek gondolatjukba sem jött.

Alaki szempontból fogva fel e beszédet — miután ez gyakorlott tollu hitszónoktól eredő fordítás, örömmel állítjuk mi is, hogy ez nem csak az angol nyelv sajátosságaihoz hű, de a magyar nyelv természetének is megfelel. Csak őszinte elismeréssel tartozunk azért Filó Lajosnak a kinek különben eredeti beszédei, mint evangyéliomszerűek az ifju nemzedék előtt előnyösen ismeretesek — hogy a világhírű angol baptista hitszónoknak Spurgeonnak — minden fogyatkozásai mellett is jeles beszédével egyházi közönségünket megismertette s irodalmunkat gazdagította.

... h . . . y

(Vége következik.)

Beküldetett:

„Magyar Könyvesház.” Gyűjteménye a régebbi és újabb magyar és külföldi, valamint ókori (hellen és római) jelesebb műveknek.

A szellem hódításai képezik minden művelődésnek alapját! Ezen sarkalatos igazságtól áthatva, elhatároztuk egy oly vállalat megindítását, a mely a világirodalom remekeit mentül szélesebb körökre nézve hozzáférhetővé, s azáltal közbirtokká tegye; mert mennél nagyobb olvasó közönséget tudunk nyerni az elismert jelességű műveknek, annál szélesebb medret ásnunk a közművelődésnek. Midőn tehát a „Magyar könyvesház” egyrészt a külföldi irodalmak sekélyes termékeit (a melyek nálunk fájdalom, ijesztőleg elterjednek) a bitorolt térről leszorítani igyekszik; addig másrészt törekvése leend a ponyvairodalom káros befolyását mindinkább csökkenteni s ellensúlyozni.

E culturalis nagy célú gondos választás, valamint rendkívül olcsó ár által reméljük elérni.

A „Magyar könyvesház” 1875. ápriltól fogva, 3—5 ives füzetekben (szükség szerint: kettős és hármas füzetekben is) jelen meg, és minden füzet egy egészét képez, úgy, hogy töredékes, vagy hosszan elnyúló befejezetlen műveket egyáltalában nem adunk. Ennélfogva minden füzet külön is kapható.

A „Magyar könyvesház”-ból egyelőre évenként 2 folyam (kötet) vagy 20 füzet jelen meg.

Előfizetési ára egy folyamnak 2 forint! Egyeses füzet ára 20 kr! — A füzetek az előfizetőknek bérmentesen küldetnek meg.

Minden, egy folyamot képező 10 füzethez külön czimlapot és tartalomjegyzéket nyomtatunk, úgy, hogy a füzeteket együvé is be lehessen kötetni. Fogunk továbbá olcsó s diszes bekötési táblákról is gondoskodni, és ezáltal elősegíteni azt, hogy bárki s bárhol idővel igen csinos könyvtárra tehesen szert.

A „Magyar könyvesházat” a következő művekkel indítjuk meg:

Ányos Pál költeményei. Kármán József: Fanni hagyományai. Aristophanes: A békák, fordította Veress Ignác. Turgenyeff: A fatalista. Beszély. Tennyson: Emd (király-idyllek) Fordította Csukássy József. Erckmann-Chatrion: Francia életképek. Sacher-Masoch: Holdas éj. Beszély.

Budapest, 1875. február hóban. Aigner Lajos könyvkiadó hivatala Budapesten.

Ajánljuk e kitünő vállalatot az olvasó közönségnek! Sz

S Z E M L E.

a) Belföld.

A debreczeni ref. nőnevelde vizsgálói.

A felügyelő bizottság hivatalos jelentése a reform. nőneveldeben 187 $\frac{1}{2}$ -dik évi tanfolyam első felében tartott vizsgáról.

N. t. s. t. nevelésügyi szakbizottság!

A helybeli ref. egyház nőneveldejében f. hó 3-dik s 4-dik napjain tartattak meg a félévi közvizsgák s miután az újabb be rendezés után ezek voltak az elsők, kötelességünknek ismerjük ezen vizsgák lefolyásáról jelentésünket következőkben betérjeszteni.

Rendkívüli melléklet az „Evangyeliomi protestáns lap“ 11-dik számához.

Az első nap délelőtti óráiban az alsó 4 osztály növendékei vizsgáltattak meg a végzett tantárgyakból a növendékek folyékony, bátor s értelmes felmondásai szép bizonyt tettek Hajdu István tanár urnak — ki a németnyelv, testgyakorlat és női munkák kivételével minden egyéb tantárgyat a kiadott tantervben híven sikeresen tanított — szakavatottságáról, és tanítói képzettségéről; valamint németnyelvet, testgyakorlatot, s női munkákat vezető Szilágyi Borbála nevelőnőnek ügyességéről; úgy hogy a számos hallgatóság, különösen pedig az érdeklőt szülők bizonyosan a legnagyobb meglepéssel távoztak el, vizsga végeztével a növelde helyiségéből.

Másnap délelőtt és délután az V. VI. VII-ik osztályok növendékei mutatták be félévi előmenetelüket, a mikor Dóczy Gedeon igazgató tanár ur — ki a magyar, német nyelvet, szám és síkmértant, természetrajzot, természettant. vegytant, gondolkozástant, üteny írást s rajzot tanította — minden kétségen felül bebizonyította, hogy ő tanítónak, és pedig kiválólag leány növendékek tanítójának született. Meglepő volt különösen a VII-ik osztály növendékeinek a lélektanból, vegytanból, szám s mértanból könnyű, otthonos, és értelmes feleletök, valamint a szépírásban fogalmazásban jártasságok; de meglehő volt igazgatótanár urnak a kérdések feltevésében tanusított ritka ügyessége; s nem is mulasztották el a jelenvölt szülők és vizsgáló küldöttség tagjai teljes elismerésüket nyilvánítani a derek igazgató tanár irányában, kit áldásul adott a jó isten e nagyreményű intézetnek.

Hasonló elismerésben részesült igazgató ur neje Levier Emma asszonyság, ki szolid higgadt bánásmódjával, tapintatos modorával kiérdemelte azt, hogy a növendékek valódi nevelő anyául tekintették; ő a lefolyt félévben a felsőbb 3 osztályban a női munkákat, s a VII-ik osztályban a német nyelvet, fogalmazással egybekötve; rendkívüli tantágyként pedig a francia nyelvet oly alaposan és sikerrel tanította.

Egyenlő szép előmenetelt tanusítottak ezen felsőbb osztályok növendékei a történelemben, melyet Kovács Lajos képezdei tanár, — valamint a vallástanban és éneklésben is, melyeket Fűredi Lajos segédlelkész urak igazi szakavatottsággal tanítottak.

Szóval ezen a kor kívánalmi szerint czélszerűen berendezett, s kitünő tanerőkkel ellátott növeldeket, mint egyik fél-tett kincsünket, midőn teljes tisztelettel ajánljuk a Nagytiszteletű s tekintetes nevelésügyi bizottság s általa a Nagytiszteletű és tekintetes egyházi tanács további becses pártfogásába, úgy másfelől nem szününk meg a vidéki és főleg helybeli szülők figyelmébe is jó lelkiismerettel ajánlani.

Végül kötelességünk szerint betérjesztjük, hogy növeldeinkben a lefolyt iskolai félévben a növendékek létszáma:

az alsó 4 osztályban 43; a felső 3 osztályban 50; együtt 93; kik közül ref. h. 75, ágost. h. 8, róm. cath. 9; izr. 1. — helybeli 60; vidéki 33, osztályonként pedig I oszt. 7; II. oszt. 12; III. oszt. 9; IV. oszt. 15; V. oszt. 26; VI. oszt. 16; VII. oszt. 9.

Egyszersmind a növendékek névsorát, s a tantárgyak részletes kimutatását — specimenek — 12 darabban ide mellékelve.*)

Megkülömböztetett tisztelettel maradunk a nagytiszteletű s tekintetes Nevelésügyi bizottságnak.

Debreczenben 1875. mártius 6. alázatos szolgálói
Könyves Tóth Mihály, s az ötös bizottság nevében
Némethi Lajos.

*) Sajnáljuk hogy térszűke miatt nem közölhetjük.

Szerk.

Debreczen E lapok 9. sz. jelzett tanítóképességi vizsgára e hó 1-én 7-én jelentkeztek: Jäger Emma, Fekete Benőné, Jäger Irma tanítónők Szatmárról; Ökrös Lajos jándi; Kozma László tarpai, Tóth János mikolai és Dávid Sándor genci tanítók, kik is mindnyájan részint jeles szintén kielégítő eredménnyel képesítették nek nyilvánítottak. A vizsgáló bizottságot alkották: Püspök ur elnöklete alatt Nyiri Péter, Pap Károly esperestek; Némethy Lajos debreceni lelkész, Tóth Sámuel egyh. ker. főjegyző s a tanítóképezdei tanárok.

Életbiztosító és önszegélyző egylet.

„Bethlen Gábor életbiztosító- és önszegélyző-egylet alapszabályzata“ cím alatt egy meszekiható, nagy horderejű tervezet jelent meg e napokban Debreczenben, mely a magyarországi protestáns egyházakkal s azok előjáróival közöltetett is, hogy azt gondos figyelmökre méltatva, annak megvalósítása érdekében csoportosuljanak és tömörüljenek. — Valójában kívánatos, hogy az életre való eszme és terv ne hangozzék el, mint pusztában kiáltó szó, hanem értsük meg annak jelentőségét és teljes erővel léptessük életbe.

Az alakulandó egylet célja: a magyarországi ref. belhivatalnokok, felekezeti tanárok részére nyug és gyámintézetet alapítani; az egyházak adóját örökre eltörölni; az egyházmegyei gyámegyletek tőkét felemelni; ugyanazoknak közigazgatási tőkét oly állapotra juttatni, hogy annak kamata a mai egyházlátogatási költségeket fedezhesse, életbiztosítások kötése által, az egyháztörténelmi emlékeket, iskolai könyvtárakat, muzeumokat fentartani, a korkiválmalhoz emelni; — az egylet érdekeit olcsó kölcsönrel ellátni.

E nagyszerű célok, a tervezet szerint, következő eljárásokat és módot követve, nyerhetnek meg valósulást.

a) Az 5 ref. egyházkerület 100.000 forint alaptökét fizet be 2 év lefolyása alatt az államsegélyből

b) Az egyházkerületek, nagyobb iskolával bíró egyházak kötelesek könyvtáraik, muzeumaik fentartására, gyarapítására oly összeget biztosítani, amelynek kamatai az évi kiadásokat fedezik.

c) Az egyházmegyék gyámintézetei kötelesek oly összeget biztosítani, melynek befolyása után az évi kamatok fedezék azon gyámrészt, melyet most egyes tagok fizetnek, hogy a belhivatalnokok majd e teherrel megmentessenek. A legkisebb biztosított összeg 5000 ft. — Nem különben biztosítsák az egyházmegyék azon összeget is, melynek kamatai a mostani közigazgatási és visitationalis költségeket fedezék hogy e lényeges teher az egyházakról levétethessék.

d) Kötelesek az egyházak, az egyházi adó eltörlésére nézve oly összeget biztosítani a melynek kamata idővel azt egész mértékben fedezze. — Az egyházak 3 osztályba sorozandók. Az 1. osztályba sorozatnak azok, melyekben a lélekszám a 800-on felül áll. A 2-ik osztályba azok, melyekben a lélekszám 400 — 799 terjed. A 3-ik osztályba tartoznak pedig azon egyházak, melyben a lélekszám a 399-et nem haladja tul.

Az első oszt. egyház biztosít: 2000 frtot; a 2-od oszt. egyház 1000 frtot; a 3-ik osztály pedig 500 ftot legalább; magától értetvén hogyha valamelyik egyház e köteles és megszabott összegnél többet biztosít, előnye is ahoz viszonylik.

Az egyházak életbiztosítása következő módon történik. Mindenik egyház biztosítja egy két tagjának életét, a biztosítási díjakat pénztárából fedezvén. A biztosítottak elhalásával a biz

tosított összeg birtokába jut; ekkor ha érdeke úgy kívánja, a megnyert összeg alapján ötszörös életbiztosítási szerződést köt; amidőn a második életbiztosítási kötés is végét érte, akkor az egyházak urai lehetnek maguknak.

e) Kötelesek a belhivatalnokok életbiztosítást kötni oly arányban, amilyen osztályu egyházban hivataloskodnak és épen oly összegig. A tanítók felényi összegig mint a lelkész, melynek eredménye a lesz, hogy ők és utódaik felényi gyám- és nyugdíjban részesülnek mint a lelkész és annak özvegye vagy árvái. — Azok akik kor vagy betegség miatt életüket többé nem biztosíthatják, első esetenél keresztlevéllel a 2-dikban pedig az intézeti főorvos bizonyítványával kötelesek magukat igazolni, ha nyugdíjra vagy utódaik gyámsegélyre akarnak igényt tartani.

f) A tanári nyug és gyámintézet köteles oly összeget biztosítani, melynek kamata, a tagok évi betételeit fedezze.

g) Ezen életbiztosító és önszegélyző egylet hatásköre, kiterjed a tűz és jég kár közvetítésre is.

h) Magánosok, tehát nem egyházi hivatalnokok is fölvételnek életbiztosításra.

i) Az egylet hivatalnokai, a nyug- és gyámsegélyben aként részesítettek, mint az első osztályban szolgáló lelkészek, azon határozott kikötéssel, hogy életüket ők is kötelesek az egyletnél abban az arányban biztosítani, mint az első osztályu egyházak lelkészei.

k) A befizetett 100,000 forint egyleti alaptőke képezi a takarékpénztár alapját, melyből kölcsönt, kellő biztosíték mellett első rendben azok nyernek, kik az egyletnél életüket biztosították. Ugyan ez áll a kölcsönző egyházakra is.

A kölcsön 3 havi váltó lejáratával tíz percent törlesztéssel és 12% kamatra adatik. E takarékpénztárt a Debrecenben lakó elnök, igazgató tanácsosok s a vezénylő igazgató vezetik: egy pénztárnok s egy könyvelő felvételével. Az elnök a napos igazgató tanácsos s a vezénylő igazgató a takarékpénztár vezetéseért, az első évben egy-egy forint napdíjban részesítettek személyenkint. A 2-ik évtől kezdve pedig két forint napdíjban. A pénztárnok és könyvelő szerződöttenek. A takarékpénztár a betétekért 10%-ot ad, ha az egy évi időtartamnál hosszabb időre tétetik be.

Ezen tervezett egyletnek mindenesetre nagy előnyei vannak más biztosító társulatok felett; mert a mint a fölhívás XI-ik főpontja alatt a 28. lapon kifejtetik, még más intézetek üzletei ingatagok, ezen egylet üzlete szilárd mert törlések csak halálesetben fordulhatnak elő nála. Az elhalt hivatalnok helyére, más hivatalnok lép, a megszűnt biztosítás helyébe új biztosítási kötéssel. Az egyházak pedig az első biztosítás-lejárata után ötszörös biztosítást köthetnek.

Az egyletnek nincs szüksége költséges szervezkedésre, mely pedig minden más új intézetnek nagy kiadásokat szokott okozni, kevés hivatalnoka van. Az egyletnek 6, a takarékpénztárhoz 2, a közvetítésre a tűz és jégosztálynál 1 szakképzett hivatalnok elég s kell még egy szolgáló.

Szervezetére vonatkozólag még fölemlitem hogy az elnököt a közgyűlés választja 10 évre: az első alelnök az intézet székhelyén lakó püspök; a második alelnökségben a többi egyházkerület püspökei egymást váltják fel, sorshuzás szerint. — A választmány tagjai a 3 elnök, 6 igazgató tanácsos, püspökök, főgondnokok és vezénylő igazgató. Az igazgatótanács az elnökségből, 6 igazgatótanácsosból s a vezénylő igazgatóból áll. — Közgyűlés tagjai: az elnökség választmány, igazgatótanács, vezénylő igazgató, jogta-

nácsos. Az egyházkerületek egyházi és világi hivatalnokai; az egyházmegyék esperestjei, segédgondnokai, gyámintézeti és közgazgatási pénztárnokai. Az egyházmegyei főügynökök. Az ev. ref. főiskolák, gymnasiumok, képezdek, reáliskolák igazgató tanúrai: tanítóegyletek, gyámintézetek elnökei, jegyzői. — Az ev. ref. egyház kebelében létező mindazon egyletek, intézetek, társulatok elnökei, jegyzői, kik ezen egylettel lényeges életbiztosítási összeköttetésben állanak. Végre kik 10,000 forintig kötöttek életbiztosítást.

A tervezetben kifejtett utat és módot követve, tul van minden kétségen, hogy az egylet működése folytán azon nagy-szerű célok megvalósulást nyernek; t. i. az elgyengült elbetegedett vagy munkaképtelenné vált belhivatalnokok egész fizetéssel nyugdíjaztathatnak, s azok özvegyei és árvái jövője biztosítva leend, s néhány évtized alatt az egylet székhelyén árvamenház emeltetik, melybe szükségesetén fölveendő a belhivatalnokok, felekezeti tanúrok, pályakezdő árvagyermekai s ott sorsukhoz mért ellátásban s tehetségeiknek hajlamaiknak megfelelő neveltetésben részesítetnek a pálya végéig.

Mindez létre jön, csak egyetértés valódi lelkesültség hassa át e nagy fontosságú ügyben egyházunk kormányfőfőit, a lelkészeket, tanítókat, s egyes egyházak előljáróit.

A megjelent tervezetet és emlékiratot minden protestáns eglyén szives figyelmébe ajánlom.

h. l.

Népiskolai levelek.

I.

Szerkesztő ur! A népiskola pár évtized óta magára vonta nemcsak egyesek, nemcsak önálló erkölcsi testületek, hanem általában a nagy közönség, — sőt ebből kifolyólag a törvényhozás figyelmét.

Azon intézmény, melylyel az országos törvényhozás is foglalkozni kész; melynek egyesekre és a társadalomra beható hasznát az állam is közjóra világlónak ismeri el, — nem lehet jelentéktelen.

Ilyen intézmény a népiskola.

A népiskola közvetlen közlője azon alapismerteknek, melyek tovább építése által, a nép gyermeke hasznos tagjává lehet a családnak, egyháznak és államnak.

A népiskola azon termő talaj, hol a különböző gyermek-tehetség magva elvettétvén, csirába indul, fejlődik, virágzik s hozzá mért gyümölcseit az élet és a társadalom élvezheti.

Midőn a középkor tudatlansága, sötét felhő gyanánt borongott a nép fölött; midőn a köznép lelkében feltörekvő gondolat nem igen fejlődött, sem eredményben nem mutatkozott; midőn a kolostori monopolizált műveltség, csak az előkelők gyermekeire terjeszté áldásait; midőn ez ephemer haszonnal is megérte a közvélemény; a népiskola szükségessége nem mutatkozott. Nem mert a köznép ember számba is alig vétetett.

Minek tudta volna a földműves osztály, hogy egy, menyire van az ezerhez? midőn ő oly messzire állt földesurához. A hűbéri rendszer, a vagyon önállóságát megtagadván, megtagadta a szellemi önállóságra törekvést is.

A vagyon, a földesurat illette, melyet ősei néha egy jól alkalmazott mosoly árán szereztek, — vagy sokan önfeláldozás, vér- és sebek, igazi hősi erény által jutottak hozzá. A vagyon urának oly szolgálóra volt szüksége, ki nem okoskodik, nem tervez, hanem — vakon engedelmeskedik. Vakengedelmesgü szolgálókra, csak a természeti kezdetlegesség állapotában lehetett számolniok.

Hogyan tanulna a szolga értelmi-éget, okoskodást önállóságot? midőn annak csak kötelessége lehet. Ezen kötelesség, — a vak engedelmesség! Parancsolni s engedelmességre! Ezen két szélsőség volt azon időben a társadalmi élet rugója. Ha a parancsolni tudás rendszerét, a zárdai növelés eléggé kifejtette, mi szükség lett volna az engedelmességi rendszer kifejtésére? . .

Nagy erővel szórta a pápa átokmennyeköveit a Vatikán ormárol, — a világ reszketett és — hallgatott. Azt hitte, hogy ezen átokvihar, termékenyítő nyomot hagy maga után; hogyha büntetni akar, egytől tanít és nemesít is. Fejedelmek sujtattak le e nemvélt csapástól, — hanem esésök senkinek sem használt, csupán azon sötétséget ontó érdeknek, mely őket megálázta.

A nép csodálva bámult e hulló csillagok felé, — ha sajnálkozni eléggé merész volt, — életét kelle áldozatul vinni, a tragoedia végfolyásához.

A kés, a köszörűkövön vagy kiélesül, vagy eltompul. Az ügyes köszörűs koszorút érdemel. Az idő köszörűköve megtompítá végre, a csalhatatlan hatásúnak vélt pápai fegyvert. A mennydörgő bullák nyomtalanul tűntek el. A világosság fátylóját lobogtató reformátorok, emelt fővel jártak a hulló mennykövek között.

A hitujítás nagy korszakában kezdett eszmélni a nép.

A nép az erő, a nép a hatalom.

A köszörűletlen gyémánt, a göröngy közül ki sem tűnik, — a műveletlen nép, a világesemények halmazában, jelentéktelenül porlik el. A r e f o r m a t i o n y i t o t t a m e g a z e l ő r e t ö r e k v é s a j t a j á t, a fejlődő észtehetség stadiumához képest jelölte meg helyét egyes embernek a társadalomban.

A reformatioval meg lőn állapítva a s z e l l e m i t e h e t s é g e k v e r s e n y e. E verseny az embert, az embernél, nem pedig a r a n g v a g y g a z d a g s á g n á l kezdette számlálni.

A z e m b e r e k ö s s z e s é g e t e s z i a n é p e t.

E dönthetetlen igazságot, sikerült a reformatio-nak a főrangakkal is elősmertetni. — A r a n g -, v a g y o n -, t e k i n t é l y a r i s t o k r á c i a a n é p, a művelődő nép tengerárjába olvadt. . . .

Midőn ma népet említünk: nem értjük-e alatta, annak minden árnyalatát, a királytól kezdve, a napszámosig? Magyar nép? Nem értjük-e ez alatt, a nagy földbirtokost és a szegény proletárt? Nem értjük-e alatta a bölésészt és a tanulatlant?!

A reformatio emberiséggé olvasztotta a népeket az uralkodó kasztok közfalait ledöntve, kimutatta az utat, melyen az ember méltó helyet foglalhat el embertársai között; ez pedig a m ű v e l ő d é s, - a t u d o m á n y u t j a.

A közművelődés-, tudomány utját egyengetnie kellett, a korfordító hitujításnak; midőn a lelkiismeret szabadságának kivívását tüzte fel zászlóira, kellett eszközökről, még pedig hozzá méltó nemes eszközökről is gondoskodnia, hogy a fenséges cél, az idők teljében biztosan eléressék.

A felnőtt bujdosó izraeliták, mind elhulltak a pusztában, nem láthatták a tejjel-vizzel folyó Kanaánt. A gyermekek nőttek az új törvény szerint: azok nyerhették el az ígért örökséget. A hitujítás nagy eszméje, bölésen számította ki, hogy az oktatást, a gyermekek kell kezdeni. A gyermek, már koránál fogva is, a neki pedagógia- és didacticai szempontból szükségesnek bizonyult ismeretek elfogadására, nemcsak képes, hanem láng-lelkű.

Nincs szebb észlelet, a tanító észleleténél. A csillagász örül, midőn görcsövén, az égi testek hieroglifjait kibetűzheti, — midőn egy-egy bolygó körded utjának menetét megállapíthatja, az általa fölfedezett bolygónak nevet adhat, azt, mint vizsgálódása eredményét biztos számtani adatokkal kísérve, a nagy közönség előtt, immár létezésében felmutathatja. Itt a csillagász dicsőségének koszoruja.

A tanító észlelete a növendéken: midőn a gyermek bizalmát maga iránt felkelti, — midőn a tanulásnak mintegy meghódítja, hallgat, figyel, kérdez, a tanító ajkáról áramló beszédet beleheli; agyában a gondolatvilág, — az értelmi képesség magvai termékenyülnek, — szívében a vallásos-erkölcsi érzetek forrásai megnyílnak, — nem hasznosabban észlel-e e kis világban mint a csillagász a nagyban? A csillagász már ismerős a természet vonz- és röperő törvényeivel, annak tüneteivel; a tanító maga fejt ki ezen erőket, a gyermek kedélyvilágában. A szerint boldogul, a mint a vonz- vagy a röperőt sikerült tul sulyra emelnie.

Sikeres előhaladása csak azon növendéknek lehet, ki igaz vonzalommal ragaszkodik tanítójához, e vonzalom teszi lehetővé a közölt ismeretek elfogadását. A gyermeki értelem talaját csak bizalmas s szeretettel lehelő szó művelheti termékenyen.

Az oktatás gyémántpora, a növendéket, e köszörűletlen gyémántot nagy értékre és becsre csiszolhatja, csak a műveletben elő álló akadályok elhárításánál nagy gondot és eszélyt fejt sen ki. A családi szeretet meleg léghőjét élvező gyermeket ha a hideg komorság mérev iskolai szabályok bástyája mögé falazza: arczára a szolgálai alázatosság, szívére a tanító irányában nyilvánuló rettegés érzete, — fejlődést követelő lelkére, a bizalmatlanság, önzárkózottság jégkérge rakodik.

A tanítvány a tanító hite s elveinek egyenruhájába öltözik.

Ama halhatlan hírnevű hősök, kiket a történelem, erényeik magaslatán adott át a késő nemzedéknek: mint egy Leonidas a a kserkxeszi roppant táborral szemben, — egy Furius Camillus egy Washington, hagyán dacolhattak volna, hazájok érdekében, tengernyi ellenséggel, ha nem leendettek nevelés által, erre kápitve? ha nem lett volna érzelmök oly magas honszerelemre hangolva?

Egy Kolumb, mimódon fedezte volna fel a negyedik világrészt, ha keresztyéni türelme s istenben való bizalma nem vezette volna? Hiszen saját hajóstársai akarták tengerbe dobni, midőn az éh- és szomjhalál küszöbén állottak! Nem célszerű nevelés emelte-e őt a türelem és istenbeni bizalom állásponjtjára?

A nagy események vezéreinek erélye, buzgalma vagy gyámultalansága az elemi oktatás földében gyökerezik. A gyermeki szív- s lélek hasonlít a viaszhoz, mely különböző alakot ölthet fel, a mint különböző pedagógiai elv formája öleli körül.

Az elemi oktatás, már ma a népiskola feladata.

A reformatio korszakában egyes hitközségek kebelében mindjárt táplálkoztak a népiskolák, hogy már a gyermek tanuljon érteni, itélmi, okoskodni, — s felnőtt korában el ne térjen az igaz bölésesség utárel.

K á l l a y I s t v á n,
gyakorlóiskola tanító

b) Külföld.

Németországban a legújabb adatok szerint van protestáns 25,579,709, — róm. katolikus 14,867,463, — egyéb ke-

resztyénck 83,155, — izraelita 512,158, — más valláshoz tartozó 176, — valláskijelölés nélküli 16,980: összes szám 41,058,681 lélek. Figyelmet érdemel ránk magyarokra nézve, hogy a magyar birodalom 15.509,455 lakosa közt több izraelita van, mint a 41 millió közt, van nálunk 553,641 izraelita.

Halálozás. Dr. Kohlbrügge Frigyes Hermann nagyhirű és buzgó ref. lelkész Elberbelden f. é. marc. 5-én elhunyt.

T Á R C Z A.

Egy visitator naplójából.

(A neveket kihagyva közli V a s k a l a p.)

N. után fogadni N. . . en is készek,
— Mely község a híres nazarénus fészek —
Innét tolong odább a rajongás árja . . .
Lassan észrevétlen jutunk pusztulásra!
Megunják a papot — néha nem is csoda —
Templomba nem járnak, mennek hát oduba . . .
Komoly helyet futnak, keresett a koresma,
Sok, ki igyekvő volt lesz könnyelmű koresma!
Egyfelől rajongás, másfelől hidegség,
Mint kicsapott vizár rohan és terjed szét . . .
S nincsen erő bennünk készíteni gátot,
Pedig az ár ront, bont — és magasra hágott,
Fényező bolondság koldusbotra juttat,
A ki járnai sem tud, az kiált- és futtat . . .
Ósi vagyon pusztul, későn veszik észre!
Régi hitlevelek — mennek a szemétre.
No de nem az czéлом, hogy itt keseregjek
Menjünk csak tovább fel ama hosszú hegynek,
Tul azon a völgyön fekszik öreg N. N.
N. N. s N. N. a hol székel — — —
N. N. a németek „pfarrere“ áll elénk,
Mondja örül azon, hogy mi megérkezünk . . .
Piros arczán látszik viruló egészség . . .
Mégis azt beszéli kell neki segítség!
Káplánt tart a lurkó, hiszen van benn' módja,
— Mig sok öreg papnak szólni kell kinlódva.
Katedra láz bánthat N. N. pajtás téged!
Vagy meguntad te is már a szent-igéket?!
Német Vorsteherek csatos czipellőkben
Állnak előttünk itt, s néznek ránk merően!
Iskolai adót kéri az esperes;
— Annak behajtása lesz itt mindig peres!
Nem fizetik ők azt, a mi ki van vetve . . .
A ki megszavazta — mondják — hát fizesse!
Executióval fenyegetik őket,
Árnyék az a földön, mit szálló felhő vet.
Németnek a magyar jó bolondja már rég . . .
A kapott kenyérre im vaját is vár még,
A jó német sógor; — kenjed magyar kenjed!
Nyiss előtte kaput, — majd megyen ő beljebb!
No de ez így nem vesz, — ez már politika!
Melybe beleszólni már még sem illik a
Visitatióknak; — menjünk tehát tovább
S nézzük a magyar pap mit csinál oda át . . .

Csinos papilakban üldögél, pipázik
Hallgatói száma bár nem megy fel százig . . .*)
Mégis jókarban van háza, iskolája,
Tett embere ő, bár jól eljár a szája . . .
Jó barát! kis egyház . . . most már Isten veled
Őrizd meg mivel birsz — Rákóczy leveled!**)
Hej! mikor azt irták; hej! a ki azt irta;
Régen volt! . . . megfordult az eddig a sirba!
Megyünk tovább, hegynek föl, és le a völgynek . . .
Sűrű sora állt itt egykor erős tölgynek; —
Ma csak apró bokrok guggolnak útszélen . . .
No de igaz: „nem úgy van már, mint volt régen!“
Partok közé értünk, — s eszembe jut mostan
Az első ballada — a mit én hallottam . . .
— És azóta mindig lelkembe van vésvé —
Tollfószó leányok együgyű meséje . . .
Mikor a haldokló apát kéri fia
— Ma is történhetik ilyen tragedia!
„Mit hagy kend rám apám? ki fölnevelt tartott“ . . .
S szól a haló apa: „partot fiam! partot!
Ezt a partot is tán — hol mostan vergődünk
Ugy hagyta ránk egykor — valamely elődünk;
De mi nem ássuk ki, pedig talán benne
Mint a mesés partban drága nagy kincs lenne!
Merengésemből ah! kizökkent a rosz út . . .
S mint ki egy szép kertből sáros utcához jut
Ugy érezem magam; — de már ott a torony,
Képzetelem én is arra felé tolom!
S látom az N. N.-i parochiát dúcuczal!
El van ugyan látva elegendő pucuczal . . .
De nehéz kalapot nyomtak a fejébe
Nem bírja tartani . . . s rogy a földfelé le!
A pap, ki benn lakik — öreg, s milyen bátor . . .
Nem fél hogy rászakad az a régi sátor!
Régi papok most már elfogyó typusa . . .
Elnézem az arczát oly levert és bús a . . .
Megszoritom kezét a jó öreg papnak . . .
Oh mi íze lehet — a mit neki adnak —
Annak a kenyérnek? . . . hiszen már öreget
Az ifjult világban ugyan már ki szeret?!
S képzelem jövőmnek bús homályát látni,
Mikor már nem tudok mint most úgy szolgálni . . .
Mint jutok önhibám nélkül a szemétre . . .
Mint kopott rőf darab, ha megjön a métre . . .
Ötven éve már hogy lelkét felszentelék;
— Most egész életnek ennyi idő elég —
Háromezerszer már predikálni kellett . . .
Nyertél e jó öreg háromezer lelket?!
Jubileumodat ime hát megérted!
Égre száll fel lelkem hő imában érted . . .
— Káplánnak ne legyen vidám a pap tora!
Élj még több évet is — tractusunk nestora!

*) Kisdud magyar egyház egy német községben.

**) E kis egyház iratai közt őriz egy Rákóczy korbéli levelet Rákóczy egy obesterétől.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó